

ปัญหากฎหมายเกี่ยวกับการบำบัดฟื้นฟูและการลงโทษผู้ติดยาเสพติด ตามประมวลกฎหมายยาเสพติด พ.ศ. 2564¹

มาริสสา ชีระเนติกุล²

จากการศึกษากฎหมายเกี่ยวกับการบำบัดฟื้นฟูและการลงโทษผู้ติดยาเสพติดตามประมวลกฎหมายยาเสพติด พ.ศ. 2564 ทั้งประวัติความเป็นมา ความหมาย แนวคิด ทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง ตลอดจนมาตรการทางกฎหมายของประเทศไทยเปรียบเทียบกับมาตรการทางกฎหมายของต่างประเทศในเรื่องดังกล่าว ทำให้ทราบว่า การที่รัฐกำหนดให้การเสพยาเสพติดหรือมียาเสพติดไว้ในครอบครองเพื่อเสพเป็นความผิดทางอาญาโดยให้ผู้เสพมีสถานะเป็นอาชญากรและมุ่งหมายที่จะใช้กระบวนการยุติธรรมกระแสหลัก (mainstream criminal justice) ผ่านมาตรการลงโทษทางอาญาโดยเฉพาะการจำคุกในเรือนจำ (Justice model) เป็นวิธีสั่งสอนผู้กระทำความผิด โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อให้ผู้กระทำความผิดเข้ารับการบำบัดฟื้นฟู ป้องกันผู้กระทำความผิดกลับไปเสพยาเสพติดซ้ำ ป้องกันสังคมมิให้เอาเป็นเยี่ยงอย่าง ตัดโอกาสในการกระทำความผิดโดยการจำกัดอิสรภาพในเรือนจำพร้อมการบำบัดฟื้นฟูในระบบต้องโทษ (Correctional System) ซึ่งสอดคล้องกับทฤษฎีวัตถุประสงค์ในการลงโทษและทฤษฎีการควบคุมอาชญากรรม ต่อมาภายหลัง แนวคิดที่มองผู้เสพหรือผู้ติดยาเสพติดเป็นผู้ป่วยและการใช้การบำบัดรักษาตามวิธีการสาธารณสุข (Medical model) ทั้งในระบบบังคับบำบัด (Compulsory System) และสมัครใจบำบัด (Voluntary System) ได้เข้ามามีบทบาทมากยิ่งขึ้น โดยมีเจตนารมณ์ที่จะเบี่ยงหรือหันเหผู้ติดยาเสพติดออกจากกระบวนการดำเนินคดีอาญาในชั้นศาล (Pre-trial diversion) ภายใต้นโยบายการลดทอนความเป็นอาชญากรรม แนวคิดการเบี่ยงเบนคดีหรือหันเหคดี และแนวคิดการลงโทษที่ได้สัดส่วนและเหมาะสมกับผู้กระทำความผิดเป็นรายบุคคล เพื่อแก้ปัญหาคดีชั้นศาล นักโทษชั้นเรือนจำ ขยายโอกาสให้แก่ผู้กระทำความผิดสามารถเข้าถึงการบำบัดรักษา ลดอัตราการกระทำความผิดซ้ำในข้อหาเสพยาหรือมียาเสพติดไว้ในครอบครองเพื่อเสพ และลดการตีตราผู้ติดยาเสพติดว่าเป็นอาชญากรตามทฤษฎีตีตรา เพื่อให้โอกาสแก่ผู้ติดยาเสพติดได้กลับคืนสู่สังคมและสามารถใช้ชีวิตในชุมชนได้อย่างปกติสุขอีกครั้ง โดยเฉพาะอย่างยิ่งระบบสมัครใจบำบัดที่ถูกนำมาใช้ในประมวลกฎหมายยาเสพติดฉบับนี้ได้คำนึงถึงหลักสิทธิมนุษยชนของผู้ป่วยมากยิ่งขึ้น โดยต้องอาศัยความยินยอมของผู้ติดยาเสพติดในการเข้ารับการบำบัดรักษาตามแนวคิดความยินยอมไม่เป็นละเมิดและทฤษฎีกระบวนการนิติธรรม ทั้งยังให้ความสำคัญ

¹บทความนี้เรียบเรียงจากการค้นคว้าอิสระ เรื่อง ปัญหากฎหมายเกี่ยวกับการบำบัดฟื้นฟูและการลงโทษผู้ติดยาเสพติดตามประมวลกฎหมายยาเสพติด พ.ศ. 2564 โดยมีอาจารย์ที่ปรึกษา คือ รองศาสตราจารย์จรูญ เลี้ยงวิทยา และคณะกรรมการสอบ คือ รองศาสตราจารย์เรืองยศ แสนภักดี และผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ธีรนิติ เทพสุเมธานนท์

²นักศึกษาปริญญาโท หลักสูตรนิติศาสตรมหาบัณฑิต (ส่วนกลาง) คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง

แก่มาตรการลดอันตรายจากการใช้สารเสพติดและการบำบัดรักษาและฟื้นฟูผู้ป่วยยาเสพติดโดยใช้ชุมชนเป็นศูนย์กลางเพิ่มขึ้นจากเดิม

อย่างไรก็ดี ยังคงมีปัญหาทางกฎหมายบางประการที่ทำให้การบังคับใช้ประมวลกฎหมายยาเสพติดไม่สามารถบรรลุวัตถุประสงค์ในการแก้ไขฟื้นฟูผู้ติดยาเสพติดได้ ดังต่อไปนี้

ปัญหาประการที่หนึ่ง ปัญหาการไม่กำหนดขั้นตอนปฏิบัติภายหลังผู้ได้รับการบำบัดรักษาหลบหนีหรือไม่ให้ความร่วมมือในการบำบัดรักษาจนครบถ้วน ประมวลกฎหมายยาเสพติดมาตรา 114 วรรคสามบัญญัติเพียงว่า หากผู้ได้รับการบำบัดรักษาหลบหนีหรือไม่ให้ความร่วมมือในการบำบัดรักษาจนครบถ้วน ให้สถานพยาบาลยาเสพติดหรือสถานฟื้นฟูสมรรถภาพผู้ติดยาเสพติดจัดทำประวัติ ข้อมูล และพฤติการณ์ของผู้หลบหนีหรือไม่ให้ความร่วมมือในการบำบัดรักษาดังกล่าวเพื่อประโยชน์ในการพิจารณาให้ได้รับการบำบัดรักษาตามวรรคหนึ่ง โดยบทบัญญัติแห่งกฎหมายไม่ว่าจะเป็นในประมวลกฎหมายยาเสพติดหรือในอนุบัญญัติต่าง ๆ ก็มีได้กำหนดขั้นตอนหรืออำนาจของเจ้าพนักงานในการติดตามตัวผู้หลบหนีหรือไม่ให้ความร่วมมือกลับมาเพื่อดำเนินการบำบัดรักษาจนครบถ้วน หรือสอบถามความสมัครใจอีกครั้งหนึ่งก่อนเข้ารับการบำบัดรักษาต่อไป หรือเพื่อดำเนินคดีหรือให้ปล่อยตัวไป ทำให้เกิดความขัดข้องในการปฏิบัติหน้าที่ของเจ้าพนักงานที่ไม่เป็นไปในแนวทางเดียวกัน

ปัญหาประการที่สอง ปัญหาเกี่ยวกับการกำหนดให้กรณีผู้กระทำความผิดหลบหนีหรือไม่ให้ความร่วมมือในการบำบัดรักษาไม่ต้องถูกระวางโทษจำคุกหรือปรับ ประมวลกฎหมายยาเสพติดมาตรา 162 บัญญัติว่า ผู้ใดเสพยาเสพติดให้โทษในประเภทที่หนึ่ง ประเภทที่สอง หรือประเภทที่ห้า หรือเสพวัตถุออกฤทธิ์ในประเภทที่หนึ่ง หรือประเภทที่สองและมีใช้กรณีตามมาตรา 113 หรือมาตรา 114 อันเป็นการฝ่าฝืนมาตรา 104 ต้องระวางโทษจำคุกไม่เกินหนึ่งปี หรือปรับไม่เกินสองหมื่นบาท หรือทั้งจำทั้งปรับ จะเห็นได้ว่า คำว่า “...มิใช่กรณีตามมาตรา 113 หรือมาตรา 114” ซึ่งหมายถึง กรณีผู้กระทำความผิดหลบหนีหรือไม่ให้ความร่วมมือในการบำบัดรักษาไม่ต้องถูกระวางโทษจำคุกหรือปรับตามมาตรา 162 นั้น เป็นการเปิดช่องให้ผู้เสพยาเสพติดหรือมียาเสพติดไว้ในครอบครองเพื่อเสพหลีกเลี่ยงการถูกดำเนินคดี โดยแสดงเจตนาสมัครใจเข้ารับการบำบัดรักษา แล้วต่อมาจึงหลบหนีหรือไม่ให้ความร่วมมือในภายหลัง การแสดงเจตนาเข้ารับการบำบัดรักษาโดยไม่ได้เกิดจากความสมัครใจอย่างแท้จริงเช่นนี้ทำให้กระบวนการบำบัดรักษาไม่สามารถประสบผลสำเร็จได้อย่างแท้จริง เห็นได้จากสถิติผู้เข้ารับการบำบัดรักษาระบบสมัครใจ จำแนกตามสาเหตุสำคัญที่เข้ารับการบำบัดรักษา ปีงบประมาณ พ.ศ. 2565 ของสำนักพัฒนาการป้องกันและแก้ไขปัญหายาเสพติด สำนักงาน ป.ป.ส. พบว่า ผู้เข้ารับการบำบัดรักษาระบบสมัครใจเพราะอยากเลิกยาเสพติดมีเพียง 926 ราย ในขณะที่ผู้เข้ารับการบำบัดรักษาระบบสมัครใจเพราะมีการตั้งด่านหรือตรวจค้น จำนวน 2,618 ราย หรือเพราะกลัวถูกจับจำนวน 1,720 ราย อีกทั้งการที่ผู้หลบหนีหรือไม่ให้ความร่วมมือดังกล่าวไม่ต้องถูกบังคับโทษจำคุกหรือปรับนั้น ทำให้ศาลไม่สามารถกำหนดโทษแก่ผู้กระทำความผิดแล้วเปลี่ยนมาใช้วิธีการ

เพื่อความปลอดภัย หรือนำเงื่อนไขเพื่อคุ้มครองความประพฤติตามมาตรา 56 แห่งประมวลกฎหมายอาญามาใช้ แทนการลงโทษได้

ปัญหาประการที่สาม มาตรการทางกฎหมายที่นำมาใช้กับผู้กระทำความผิดซ้ำในความผิดฐานเสพยาเสพติดหรือมีไว้ในครอบครองซึ่งยาเสพติดเพื่อเสพ จากสถิติ 5 อันดับประเภทคดีที่มีอัตราการกระทำผิดซ้ำของผู้ต้องขังที่ได้รับการปล่อยตัวในปีงบประมาณ 2566 ของกรมราชทัณฑ์ กระทรวงยุติธรรม ข้อมูล ณ วันที่ 3 มิถุนายน 2566 พบว่า มีผู้กระทำความผิดซ้ำในความผิดเกี่ยวกับยาเสพติดเป็นอันดับ 1 ในอัตราร้อยละ 66.02 ซึ่งความผิดเกี่ยวกับยาเสพติดนี้หมายถึงความผิดตามพ.ร.บ. ยาเสพติดให้โทษ พ.ศ. 2522 พ.ร.ก. ป้องกันการใช้สารระเหย พ.ศ. 2533 และ พ.ร.บ. วัตถุที่ออกฤทธิ์ต่อจิตและประสาท พ.ศ. 2559 อีกทั้งยังพบว่า จากสถิติจำนวนผู้เข้ารับการบำบัดระบบสมัครใจซึ่งเป็นผู้เข้ารับการบำบัดรายเก่าของสำนักพัฒนาการป้องกันและแก้ไขปัญหายาเสพติด สำนักงาน ป.ป.ส. ในปีงบประมาณ 2565 มีจำนวนทั้งสิ้น 38,102 ราย คิดเป็นร้อยละ 34.4 ในขณะที่ปีงบประมาณ 2564 มีจำนวนผู้เข้ารับการบำบัดรายเก่าทั้งสิ้น 45,081 ราย คิดเป็นร้อยละ 30 จุดนี้สะท้อนให้เห็นว่ามาตรการทางกฎหมายของรัฐยังไม่มีประสิทธิภาพเท่าที่ควรในการแก้ปัญหาผู้กระทำความผิดซ้ำในคดียาเสพติด เมื่อพิจารณาประมวลกฎหมายยาเสพติดที่เพิ่งประกาศใช้ ก็มิได้กำหนดมาตรการเพื่อป้องกันการกระทำผิดซ้ำไว้ กล่าวคือ หากผู้เสพหรือมีไว้ในครอบครองเพื่อเสพไม่สมัครใจเข้ารับการบำบัดและถูกดำเนินคดีจนเสร็จสิ้นแล้ว หรือกรณีสมัครใจบำบัดจนเสร็จสิ้นกระบวนการบำบัดรักษาแล้ว ปรากฏต่อมาภายหลังว่าถูกจับในข้อหาเดิมอีก นอกจากการถามความสมัครใจในการเข้าบำบัดรักษา การดำเนินคดีและการเพิ่มโทษที่จะลงแก่ผู้กระทำความผิดแล้ว ก็มิได้มีมาตรการอื่นใดที่จะทำให้ผู้กระทำความผิดเกิดความรู้อำนาจและไม่หวนกลับไปกระทำความผิดซ้ำอีก เช่น การกำหนดเงื่อนไขคุ้มครองความประพฤติหรือวิธีการเพื่อความปลอดภัยที่เข้มข้นมากยิ่งขึ้นตามจำนวนครั้งที่กระทำความผิดเป็นต้น แน่แน่นอนว่าสิทธิในการบำบัดรักษาเมื่อมีอาการเจ็บป่วยเป็นสิทธิมนุษยชนอันไม่อาจจะถูกพรากไปได้ จึงไม่อาจลงโทษผู้กระทำความผิดซ้ำด้วยการห้ามมิให้ได้รับโอกาสในการบำบัดฟื้นฟู แต่การที่ผู้กระทำความผิดยังหวนกลับไปเสพยาเสพติดหรือมียาเสพติดไว้ในครอบครองเพื่อเสพอีกครั้งย่อมสะท้อนถึงความล้มเหลวของกระบวนการยุติธรรมและวิธีการทางสาธารณสุขที่ไม่สามารถแก้ไขฟื้นฟูผู้กระทำความผิดได้ สมเจตนารมณ์ของกฎหมาย ทั้งยังเป็นการสูญเสียงบประมาณในการดำเนินการในระบบกระบวนการยุติธรรมและระบบสาธารณสุขโดยไร้ประโยชน์ ดังนั้น นอกจากการบำบัดรักษาตามวิธีการทางสาธารณสุขและการลงโทษตามกระบวนการยุติธรรมแล้ว ควรจะมีการนำมาตรการลงโทษระดับกลาง (Intermediate sanction) มาปรับใช้ในประมวลกฎหมายยาเสพติดโดยกำหนดความเข้มข้นหรือความถี่ของมาตรการคุ้มครองความประพฤติหรือวิธีการเพื่อความปลอดภัยแปรผันตามจำนวนครั้งที่กระทำความผิดซ้ำ โดยให้ศาลสามารถออกคำสั่งมาตรการลงโทษระดับกลางมาใช้กับผู้กระทำความผิดซ้ำและสมัครใจบำบัดรักษาได้

ด้วย ทั้งนี้ เพื่อเป็นการสร้างสมดุลระหว่างสิทธิเสรีภาพของปัจเจกชนกับประโยชน์สาธารณะ หรือการรักษา คุลยภาพระหว่างการควบคุมอาชญากรรมและหลักกระบวนการนิติธรรม

ปัญหาประการที่สี่ ปัญหาการกำหนดวิธีการเพื่อความปลอดภัยหรือเงื่อนไขคุมประพฤติแทนการ ลงโทษของศาล เมื่อประมวลกฎหมายอาญาเสพติด พ.ศ. 2564 นำหลักการของระบบการสมัครใจบำบัดมาใช้ในการ บำบัดรักษาผู้ติดยาเสพติด การที่ศาลจะพิพากษาให้เปลี่ยนโทษจำคุกเป็นการใช้วิธีการเพื่อความ ปลอดภัยหรือนำเงื่อนไขเพื่อคุมความประพฤติตามประมวลกฎหมายอาญามาใช้แทนการลงโทษ โดยการคุม ตัวผู้กระทำความผิดไว้ในสถานพยาบาลหรือให้ไปรับการบำบัดรักษาการติดยาเสพติดให้โทษ ณ สถานที่ และตามระยะเวลาที่ศาลกำหนดตามมาตรา 166 โดยมีได้สอบถามความสมัครใจของผู้กระทำความผิดก่อน จะเป็นการขัดต่อหลักการของระบบสมัครใจบำบัดอย่างสิ้นเชิง เพราะจะเป็นการกลับไปใช้ระบบบังคับ บำบัดแก่ผู้ที่ไม่ได้สมัครใจเข้ารับการบำบัดรักษา

จากการศึกษาค้นคว้ามาตรการทางกฎหมายเกี่ยวกับการบำบัดฟื้นฟูและการลงโทษผู้ติดยา เสพติดตามประมวลกฎหมายอาญาเสพติด พ.ศ. 2564 ผู้ศึกษาพบว่ามีข้อเสนอแนะ คือ

1. ปัญหาการ ไม่กำหนดขั้นตอนปฏิบัติภายหลังผู้เข้ารับการบำบัดรักษาหลบหนีหรือไม่ให้ความ ร่วมมือในการบำบัดรักษาจนครบถ้วน

ผู้ศึกษาเสนอแนะว่า ควรแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายอาญาเสพติด ประมวลกฎหมายอาญาเสพติด มาตรา 114 วรรคสาม จากเดิมที่บัญญัติว่า

“หากผู้เข้ารับการบำบัดรักษาตามวรรคหนึ่ง หลบหนีหรือไม่ให้ความร่วมมือในการบำบัดรักษา จนครบถ้วนตามหลักเกณฑ์ วิธีการ และเงื่อนไขที่คณะกรรมการบำบัดรักษาและผู้ฟื้นฟูผู้ติดยาเสพติด กำหนดโดยประกาศในราชกิจจานุเบกษา ให้สถานพยาบาลยาเสพติดหรือสถานฟื้นฟูสมรรถภาพผู้ติดยา เสพติดจัดทำประวัติ ข้อมูล และพฤติการณ์ของผู้หลบหนีหรือไม่ให้ความร่วมมือในการบำบัดรักษา เพื่อ ประโยชน์ในการพิจารณาให้เข้ารับการบำบัดรักษาตามวรรคหนึ่ง”

แก้ไขเพิ่มเติมโดยให้เพิ่มข้อความในมาตรา 114 วรรคสาม ดังนี้

“หากผู้เข้ารับการบำบัดรักษาตามวรรคหนึ่ง หลบหนีหรือไม่ให้ความร่วมมือในการบำบัดรักษา จนครบถ้วนโดยปราศจากเหตุอันสมควรตามหลักเกณฑ์ วิธีการ และเงื่อนไขที่คณะกรรมการบำบัดรักษา และผู้ฟื้นฟูผู้ติดยาเสพติดกำหนดโดยประกาศในราชกิจจานุเบกษา ให้สถานพยาบาลยาเสพติดหรือสถาน ฟื้นฟูสมรรถภาพผู้ติดยาเสพติดจัดทำประวัติ ข้อมูล และพฤติการณ์ของผู้หลบหนีหรือไม่ให้ความร่วมมือใน การบำบัดรักษาดังกล่าวเสนอต่อเจ้าพนักงาน ป.ป.ส. หรือพนักงานฝ่ายปกครอง หรือตำรวจเพื่อ ประกอบการพิจารณาดำเนินคดีผู้นั้นต่อไป”

2. ปัญหาการกำหนดให้กรณีผู้กระทำความผิดหลบหนีหรือไม่ให้ความร่วมมือในการบำบัดรักษาไม่ ต้องถูกระวางโทษจำคุกหรือปรับ

ผู้ศึกษาเสนอแนะว่า ควรแก้ไขเพิ่มเติมประมวลยาเสพติด มาตรา 162 จากเดิมที่บัญญัติว่า

“ผู้ใดเสพยาเสพติดให้โทษประเภทที่ 1 ประเภทที่ 2 หรือประเภทที่ 5 หรือเสพวัตถุออกฤทธิ์ในประเภทที่ 1 หรือประเภทที่ 2 และมีใช้กรณีตามมาตรา 113 หรือมาตรา 114 อันเป็นการฝ่าฝืนมาตรา 104 ต้องระวางโทษจำคุกไม่เกิน 1 ปีหรือปรับไม่เกิน 20,000 บาทหรือทั้งจำทั้งปรับ”

แก้ไขเพิ่มเติมโดยให้ตัดทอนข้อความในมาตรา 162 ดังนี้

“ผู้ใดเสพยาเสพติดให้โทษประเภทที่ 1 ประเภทที่ 2 หรือประเภทที่ 5 หรือเสพวัตถุออกฤทธิ์ในประเภทที่ 1 หรือประเภทที่ 2 อันเป็นการฝ่าฝืนมาตรา 104 ต้องระวางโทษจำคุกไม่เกิน 1 ปีหรือปรับไม่เกิน 20,000 บาทหรือทั้งจำทั้งปรับ”

3. ปัญหามาตรการทางกฎหมายที่นำมาใช้กับผู้กระทำความผิดซ้ำในความผิดฐานเสพหรือมีไว้ในครอบครองซึ่งยาเสพติดเพื่อเสพ

ผู้ศึกษาเสนอแนะแนวทาง 2 ประการ ดังนี้

แนวทางแก้ไขที่ 1 ได้แก่ ควรกำหนดเงื่อนไขเพื่อคุมความประพฤติหรือวิธีการเพื่อความปลอดภัยที่มีลักษณะเป็นมาตรการลงโทษระดับกลางไว้ในประมวลกฎหมายยาเสพติดเป็นการเฉพาะ เพื่อบังคับใช้กับผู้กระทำความผิดซ้ำในความผิดฐานเสพหรือมีไว้ในครอบครองซึ่งยาเสพติดเพื่อเสพตามมาตรา 162 มาตรา 163 และมาตรา 164 โดยบัญญัติเพิ่มเติมไว้ในมาตรา 166 วรรคสาม ว่า

“ในกรณีที่ผู้กระทำความผิดตามลักษณะนี้เคยเป็นผู้เสพตามมาตรา 162 หรือมาตรา 163 หรือมีไว้ในครอบครองซึ่งยาเสพติดเพื่อเสพตามมาตรา 164 โดยไม่สมัครใจเข้ารับการบำบัดรักษาและถูกดำเนินคดีจนเสร็จสิ้นแล้ว หรือกรณีสมัครใจบำบัดรักษาจนเสร็จสิ้นกระบวนการบำบัดรักษาไม่ว่าผลการบำบัดรักษาจะเป็นที่น่าพอใจหรือไม่ หรือหลบหนีหรือไม่ให้ความร่วมมือในการบำบัดรักษา หากปรากฏต่อมาภายหลังว่าผู้นั้นกระทำความผิดตามมาตรา 162 มาตรา 163 หรือมาตรา 164 อีก ในการพิจารณาพิพากษาคดี ให้ศาลมีอำนาจกำหนดเงื่อนไขเพื่อคุมความประพฤติหรือวิธีการเพื่อความปลอดภัยข้อเดียวหรือหลายข้อดังต่อไปนี้ร่วมหรือแทนการลงโทษ

(1) กรณีกระทำความผิดซ้ำครั้งที่ 1

(ก) ให้ทำงานบริการสาธารณะโดยไม่ได้รับผลตอบแทนเป็นเวลา 40-80 ชั่วโมง หรือ

(ข) ห้ามออกจากที่พักอาศัยไม่น้อยกว่าวันละ 2 ชั่วโมง สัปดาห์ละไม่เกิน 12 ชั่วโมง โดยใช้อุปกรณ์อิเล็กทรอนิกส์ตรวจสอบหรือจำกัดการเดินทาง หรือ

(ค) ห้ามเข้าสถานที่ที่กำหนด เช่น แหล่งมั่วสุ่ม สถานเริงรมย์ หรือการคบหาสมาคมเป็นเวลา 2-3 เดือน โดยใช้อุปกรณ์อิเล็กทรอนิกส์ตรวจสอบหรือจำกัดการเดินทาง

(2) กรณีกระทำความผิดซ้ำครั้งที่ 2

(ก) ให้ทำงานบริการสาธารณะโดยไม่ได้รับผลตอบแทนเป็นเวลา 80-150 ชั่วโมง

(ข) ห้ามออกจากที่พักอาศัยสัปดาห์ละไม่เกิน 12 ชั่วโมง เป็นระยะเวลา 1-3 เดือน โดยใช้อุปกรณ์อิเล็กทรอนิกส์ตรวจสอบหรือจำกัดการเดินทาง หรือ

(ค) ห้ามเข้าสถานที่ที่กำหนด เช่น แหล่งมั่วสุม สถานเริงรมย์ หรือการคบหาสมาคม เป็นเวลา 6 เดือน โดยใช้อุปกรณ์อิเล็กทรอนิกส์ตรวจสอบหรือจำกัดการเดินทาง

(ง) ตัดสิทธิในการได้รับหรือต่อไปอนุญาตพกพาอาวุธปืน

(3) กรณีกระทำความผิดซ้ำครั้งที่ 3 ขึ้นไป

(ก) ให้ทำงานบริการสาธารณะโดยไม่ได้รับผลตอบแทนเป็นเวลา 150-300 ชั่วโมง

(ข) ห้ามออกจากที่พักอาศัยวันละไม่เกิน 12 ชั่วโมง เป็นระยะเวลา 4-6 เดือน โดยใช้อุปกรณ์อิเล็กทรอนิกส์ตรวจสอบหรือจำกัดการเดินทาง หรือ

(ค) ห้ามเข้าสถานที่ที่กำหนด เช่น แหล่งมั่วสุม สถานเริงรมย์ หรือการคบหาสมาคม เป็นเวลา 12 เดือน โดยใช้อุปกรณ์อิเล็กทรอนิกส์ตรวจสอบหรือจำกัดการเดินทาง

(ง) ตัดสิทธิในการได้รับหรือต่อไปอนุญาตพกพาอาวุธปืน

(จ) ถอนสิทธิในการได้รับเงินช่วยเหลือหรือสิทธิประโยชน์จากรัฐ

แนวทางแก้ไขที่ 2 ได้แก่ ควรกำหนดมาตรการควบคุมความประพฤติหรือวิธีการเพื่อความปลอดภัยที่มีลักษณะเป็นมาตรการลงโทษลงโทษระดับกลางไว้ในข้อบังคับประธานสภาผู้ว่าด้วยการเปลี่ยนโทษจำคุกเป็นการใช้วิธีการเพื่อความปลอดภัย การนำเงื่อนไขเพื่อคุมความประพฤติมาใช้แทนการลงโทษ หรือการให้ส่งตัวจำเลยไปเข้ารับการบำบัดรักษาในความผิดฐานเสพยาเสพติดหรือมีไว้ในครอบครองซึ่งยาเสพติดเพื่อเสพ (ฉบับที่ 2) พ.ศ. ...ว่า

ข้อ...“ให้ยกเลิกความในข้อ 3 แห่งข้อบังคับประธานสภาผู้ว่าด้วยการเปลี่ยนโทษจำคุกเป็นการใช้วิธีการเพื่อความปลอดภัย การนำเงื่อนไขเพื่อคุมความประพฤติมาใช้แทนการลงโทษ หรือการให้ส่งตัวจำเลยไปเข้ารับการบำบัดรักษาในความผิดฐานเสพยาเสพติดหรือมีไว้ในครอบครองซึ่งยาเสพติดเพื่อเสพ พ.ศ.2564 และให้ใช้ความต่อไปนี้แทน

“ข้อ 3 เมื่อกรณีเข้าเงื่อนไขตามมาตรา 166 แห่งประมวลกฎหมายยาเสพติดและศาลจะลงโทษจำคุกหากศาลเห็นสมควรศาลอาจพิจารณาเปลี่ยนโทษจำคุกเป็นการใช้วิธีการเพื่อความปลอดภัยตามประมวลกฎหมายอาญาหรือนำเงื่อนไขเพื่อคุมความประพฤติข้อหนึ่งข้อใดหรือหลายข้อตามมาตรา 56 แห่งประมวลกฎหมายอาญามาใช้แทนการลงโทษตามระยะเวลาที่ศาลกำหนดแต่ต้องไม่เกินกว่าสองปี

ในกรณีที่ศาลเห็นว่าเหตุที่ให้อาศัยวิธีการเพื่อความปลอดภัยหรือพฤติการณ์ที่เกี่ยวข้องกับการกำหนดเงื่อนไขเพื่อคุมความประพฤติเปลี่ยนแปลงไป ศาลอาจได้สวนก่อนที่จะมีคำสั่งแก้ไขเปลี่ยนแปลงก็ได้

ในกรณีที่ผู้กระทำความผิดตามลักษณะนี้เคยเป็นผู้เสียตามมาตรา 162 หรือมาตรา 163 หรือมีไว้ในครอบครองซึ่งยาเสพติดเพื่อเสพตามมาตรา 164 โดยไม่สมัครใจเข้ารับการบำบัดรักษาและถูกดำเนินคดีจนเสร็จสิ้นแล้ว หรือกรณีสมัครใจบำบัดรักษาจนเสร็จสิ้นกระบวนการบำบัดรักษาไม่ว่าผลการบำบัดรักษาจะเป็นที่น่าพอใจหรือไม่หรือหลบหนีหรือไม่ให้ความร่วมมือในการบำบัดรักษา หากปรากฏต่อมาภายหลังว่าผู้นั้นกระทำความผิดตามมาตรา 162 มาตรา 163 หรือมาตรา 164 อีก ในการพิจารณาพิพากษาคดี ให้ศาลมีอำนาจกำหนดเงื่อนไขเพื่อคุมความประพฤติหรือวิธีการเพื่อความปลอดภัยข้อเดียวหรือหลายข้อดังต่อไปนี้ร่วมหรือแทนการลงโทษ

(1) กรณีกระทำความผิดซ้ำครั้งที่ 1

(ก) ให้ทำงานบริการสาธารณะโดยไม่ได้รับผลตอบแทนเป็นเวลา 40-80 ชั่วโมง หรือ

(ข) ห้ามออกจากที่พักอาศัยไม่น้อยกว่าวันละ 2 ชั่วโมง สัปดาห์ละไม่เกิน 12 ชั่วโมง โดยใช้อุปกรณ์อิเล็กทรอนิกส์ตรวจสอบหรือจำกัดการเดินทาง หรือ

(ค) ห้ามเข้าสถานที่ที่กำหนด เช่น แหล่งมั่วสุ่ม สถานเริงรมย์ หรือการคบหาสมาคมเป็นเวลา 2-3 เดือน โดยใช้อุปกรณ์อิเล็กทรอนิกส์ตรวจสอบหรือจำกัดการเดินทาง

(2) กรณีกระทำความผิดซ้ำครั้งที่ 2

(ก) ให้ทำงานบริการสาธารณะโดยไม่ได้รับผลตอบแทนเป็นเวลา 80-150 ชั่วโมง

(ข) ห้ามออกจากที่พักอาศัยสัปดาห์ละไม่เกิน 12 ชั่วโมง เป็นระยะเวลา 1-3 เดือน โดยใช้อุปกรณ์อิเล็กทรอนิกส์ตรวจสอบหรือจำกัดการเดินทาง หรือ

(ค) ห้ามเข้าสถานที่ที่กำหนด เช่น แหล่งมั่วสุ่ม สถานเริงรมย์ หรือการคบหาสมาคม เป็นเวลา 6 เดือน โดยใช้อุปกรณ์อิเล็กทรอนิกส์ตรวจสอบหรือจำกัดการเดินทาง

(ง) ตัดสิทธิในการได้รับหรือต่อไปอนุญาตพกพาอาวุธปืน

(3) กรณีกระทำความผิดซ้ำครั้งที่ 3 ขึ้นไป

(ก) ให้ทำงานบริการสาธารณะโดยไม่ได้รับผลตอบแทนเป็นเวลา 150-300 ชั่วโมง

(ข) ห้ามออกจากที่พักอาศัยวันละไม่เกิน 12 ชั่วโมง เป็นระยะเวลา 4-6 เดือน โดยใช้อุปกรณ์อิเล็กทรอนิกส์ตรวจสอบหรือจำกัดการเดินทาง หรือ

(ค) ห้ามเข้าสถานที่ที่กำหนด เช่น แหล่งมั่วสุ่ม สถานเริงรมย์ หรือการคบหาสมาคม เป็นเวลา 12 เดือน โดยใช้อุปกรณ์อิเล็กทรอนิกส์ตรวจสอบหรือจำกัดการเดินทาง

(ง) ตัดสิทธิในการได้รับหรือต่อไปอนุญาตพกพาอาวุธปืน

(จ) ถอนสิทธิในการได้รับเงินช่วยเหลือหรือสิทธิประโยชน์จากรัฐ

4. ปัญหาการกำหนดวิธีการเพื่อความปลอดภัยหรือเงื่อนไขคุมประพฤติแทนการลงโทษของศาล

ผู้ศึกษาเสนอแนะว่า ควรแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายยาเสพติดมาตรา 166 จากเดิมที่บัญญัติว่า

“ในการพิจารณาพิพากษาผู้กระทำความผิดตามลักษณะนี้ ถ้าไม่ปรากฏว่าผู้นั้นเป็นผู้ต้องหาหรืออยู่ในระหว่างถูกดำเนินคดีในความผิดอื่นซึ่งมีความผิดที่มีโทษจำคุก หรืออยู่ในระหว่างรับโทษจำคุกตามคำพิพากษาของศาล ให้ศาลที่พิจารณาพิพากษาคดีดังกล่าวมีอำนาจเปลี่ยนโทษจำคุกเป็นการใช้วิธีการเพื่อความปลอดภัยตามประมวลกฎหมายอาญา หรือนำเงื่อนไขเพื่อคุมความประพฤติข้อเดียวหรือหลายข้อตามมาตรา 56 แห่งประมวลกฎหมายอาญามาใช้แทนการลงโทษ ทั้งนี้ ตามระยะเวลาที่ศาลกำหนด แต่ต้องไม่เกินกว่า 2 ปี”

แก้ไขเพิ่มเติมโดยให้เพิ่มข้อความในมาตรา 166 ดังนี้

“ในการพิจารณาพิพากษาผู้กระทำความผิดตามลักษณะนี้ ถ้าไม่ปรากฏว่าผู้นั้นเป็นผู้ต้องหา หรืออยู่ในระหว่างถูกดำเนินคดีในความผิดอื่นซึ่งมีความผิดที่มีโทษจำคุก หรืออยู่ในระหว่างรับโทษจำคุกตามคำพิพากษาของศาล ให้ศาลที่พิจารณาพิพากษาคดีดังกล่าวมีอำนาจเปลี่ยนโทษจำคุกเป็นการใช้วิธีการเพื่อความปลอดภัยตามประมวลกฎหมายอาญา หรือนำเงื่อนไขเพื่อคุมความประพฤติข้อเดียวหรือหลายข้อตามมาตรา 56 แห่งประมวลกฎหมายอาญามาใช้แทนการลงโทษ ทั้งนี้ ตามระยะเวลาที่ศาลกำหนด แต่ต้องไม่เกินกว่า 2 ปี

ในกรณีที่ศาลเปลี่ยนโทษจำคุกเป็นให้คุมตัวจำเลยไว้ในสถานพยาบาลตามประมวลกฎหมายอาญามาตรา 39 (4) หรือให้ไปรับการบำบัดรักษาการติดยาเสพติดให้โทษ ณ สถานที่และตามระยะเวลาที่ศาลกำหนดตามประมวลกฎหมายอาญามาตรา 56 (4) ให้ศาลสอบถามความสมัครใจของจำเลยก่อนมีคำพิพากษา”

ส่วนกรณีที่ปรากฏว่าสภาวะทางกายและจิตใจของจำเลยสมควรต้องเข้าสู่กระบวนการบำบัดฟื้นฟูหรือมีพฤติการณ์ที่อาจเป็นอันตรายต่อตนเองหรือผู้อื่น หรือมีแนวโน้มที่จะพึ่งพิงยาเสพติดมากขึ้นหากไม่ได้รับการบำบัดรักษา แต่จำเลยไม่สมัครใจเข้ารับการบำบัด ควรมีการแก้ไขเพิ่มเติมกฎหมายให้ศาลสามารถออกคำสั่งให้จำเลยเข้ารับการบำบัดรักษาโดยไม่ต้องขอความยินยอมหรือความสมัครใจจากจำเลยได้ โดยผู้ศึกษาเห็นสมควรให้มีการแก้ไขเพิ่มเติมมาตรา 168 ดังนี้

แก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายยาเสพติดมาตรา 168 จากเดิมที่บัญญัติว่า

“ภายใต้บังคับมาตรา 114 เมื่อมีการฟ้องคดีต่อศาลว่าบุคคลใดกระทำความผิดตามลักษณะนี้ ถ้าไม่ปรากฏว่าผู้นั้นเป็นผู้ต้องหาหรืออยู่ในระหว่างถูกดำเนินคดีในความผิดอื่นซึ่งมีความผิดที่มีโทษจำคุกหรืออยู่ในระหว่างรับโทษจำคุกตามคำพิพากษาของศาล ในกรณีที่ศาลเห็นว่าพฤติการณ์แห่งคดียังไม่สมควรลงโทษจำเลย หากจำเลยสำนึกในการกระทำโดยตกลงเข้ารับการบำบัดรักษา เมื่อศาลสอบถามพนักงานอัยการแล้ว หากศาลเห็นสมควรให้ส่งตัวจำเลยไปสถานพยาบาลยาเสพติดเพื่อเข้ารับการบำบัดรักษาต่อไป”

แก้ไขเพิ่มเติมโดยให้เพิ่มข้อความในมาตรา 168 ดังนี้

“ภายใต้บังคับมาตรา 114 เมื่อมีการฟ้องคดีต่อศาลว่าบุคคลใดกระทำความผิดตามลักษณะนี้ ถ้าไม่ปรากฏว่าผู้นั้นเป็นผู้ต้องหาหรืออยู่ในระหว่างถูกดำเนินคดีในความผิดอื่นซึ่งมีความผิดที่มีโทษจำคุกหรืออยู่ในระหว่างรับโทษจำคุกตามคำพิพากษาของศาล ในกรณีที่ศาลเห็นว่าพฤติการณ์แห่งคดียังไม่สมควรลงโทษจำเลย หากจำเลยสำนึกในการกระทำโดยตกลงเข้ารับการบำบัดรักษา เมื่อศาลสอบถามพนักงานอัยการแล้ว หากศาลเห็นสมควรให้ส่งตัวจำเลยไปสถานพยาบาลยาเสพติดเพื่อเข้ารับการบำบัดรักษาต่อไป

ในกรณีที่ปรากฏตามรายงานการแสวงหาข้อเท็จจริงของพนักงานคุมประพฤติหรือจากบันทึกของสถานพยาบาลยาเสพติดหรือสถานฟื้นฟูสมรรถภาพผู้ติดยาเสพติดตามมาตรา 114 ว่าสภาวะทางกายและจิตใจของจำเลยสมควรได้รับการบำบัดฟื้นฟู หรือมีพฤติการณ์ที่อาจเป็นอันตรายต่อตนเองหรือผู้อื่น หรือมีแนวโน้มที่จะพึ่งพิงยาเสพติดมากขึ้นหากไม่ได้รับการบำบัดรักษา แต่จำเลยไม่สมัครใจเข้ารับการบำบัด เมื่อศาลเห็นสมควร ให้ส่งตัวจำเลยไปยังสถานพยาบาลยาเสพติดเพื่อเข้ารับการบำบัดรักษาต่อไป”

เอกสารอ้างอิง

- กรมการแพทย์ กระทรวงสาธารณสุข. แนวทางการคัดกรอง การประเมินความรุนแรง การบำบัดรักษา การฟื้นฟูสมรรถภาพผู้ติดยาเสพติดสำหรับศูนย์คัดกรอง สถานพยาบาลยาเสพติด และสถานฟื้นฟูสมรรถภาพผู้ติดยาเสพติดตามประมวลกฎหมายยาเสพติด. ม.ป.ท.: ม.ป.พ., 2565.
- กระทรวงสาธารณสุข. มาตรฐานการบำบัดฟื้นฟูสมรรถภาพผู้เสพยา/ผู้ติดยาเสพติดระบบต้องโทษในเรือนจำ/ทัณฑสถาน. สมุทรสาคร: บริษัท บอว์น ทุ บี พับลิชชิง จำกัด, 2560.
- คณิต ฒ นกร. กฎหมายอาญาภาคทั่วไป. พิมพ์ครั้งที่ 6. กรุงเทพมหานคร: วิญญูชน, 2560.
- ฉัตรสุมน พฤติภิญโญ. รายงานฉบับสมบูรณ์ การทบทวนและสังเคราะห์องค์ความรู้กฎหมายยาเสพติด เปรียบเทียบรูปแบบกฎหมายและแนวทางการควบคุมยาเสพติด. สำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ (สสส.). กรุงเทพมหานคร: ม.ป.พ., 2559.